

საოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახაზებიანი გაზეთი გამოდის ყოველ კვირა დღეს.
 № 37 ს ე მ ტ ე მ ბ ე რ ი 12 1899 წ. № 37

შინაარსი: ქართლი ნ. ჟორდანასი — სხვა-და-სხვა ამბები. — „კვალის“ კორესპონდენციები. — კვირიდან კვირამდე. — „მეზღაურის სიმღერა“, ლექსი გ. გოგოლაძისა. — დრეიფუსის საქმე. — სოფლის ცხოვრება (დასასრული) სოფელელისა. — „ოლთნ-დაც“ პუტრა ამბავი (შემდეგი) — წერილები რედაქციის მიმართ. — „კვალის“ ფოსტა და კერძო განცხადება.
 რედაქციის ადრესი: არწილურიის ქუჩა № 5, იმის პირდაპირ, სადაც წინეთ რედაქცია იმყოფებოდა.

ქ. ქუთაისი.
 გ. ქ. ი. მ. მ.
 გაზრ. იოს. გოკიელოვი
 მიიღებს ავთოგრაფებს დილის 9—12 საათამდის, საღამოს 5—7 საათ. თფილისის ქუჩა ლევან ქუთოშვილის სახლი № 20 (1—3)

ქ ა რ თ ლ ი.

III. X

ინა წერილებიდან დაეინახეთ, რომ რაც უფრო ძლიერია ქართლის მებატონე, მით უფრო სუსტია მისი გლეხები; რაც უფრო დიდ მამულიანია პირველი, მით უფრო ეიწრო მამულიანია უკანასკნელი. დიდ საკუთრებას

გზა შეუკრავს პატარა საკუთრებისათვის და მით გზა შეუკრავს სოფლის კეთილ დღეობისათვის.

ასეთ სოფელში სრულიად დაცულია კასტიური იერარქია, რომლის სათავეში დგას ბატონი, ხოლო ძირში გლეხი. ამათი შემაერთებელი ხილი, საშუალო შეძლების ხალხი, აღარ არსებობს.

მარა ქართლში არის ისეთი საოფლებიც, სადაც ეს წყობილება შენგრეულია და ქონებრივი ურთიერთობა, წოდებრივ ნიადაგზე აშენებული, დარღვეულია. ეს თავისთავათ ცხადია, რომ ყველა თავად-აზნაური დიდი მებატონე ვერ იქნება. ეს წოდება ნიეთიერათ ძალიან დაყოფილია და, მაშასადამე, სხვა და სხვა ალაგას მას სხვა და სხვა გავლენა ექნება. განსაკუთრებით ქვემო ქართლი წარმოადგენს ბუდეს წერილ და ღარიბ აზნაურებისას. აგილოთ მაგალითად სოფ. შინდისი. აქაურ კეთილ-შობილ წოდებას შეიცავს რამდენიმე აზნაური. არც ერთი მათგანი არ წააგავს ზემო ქართლის მებატონეს. მამული იმათ ცოტა აქვთ, საკუთრება დაწერილმანებულია, ეზო სახლი და კარიც ღარიბი კაცის შესაფერი. ამისთანა მებატონე, რასაკვირველია, ხშირათ გაჭირებაში და უფულობაში უნდა იყოს. სტუმარი, წასვლა-მოსვლა, ქეიფი მასაც ისე უყვარს, როგორც დიდ მებატონეს; ხოლო ამის დასაკმაყოფილებელი საშუალება კი მცარე აქვს. რა უნდა ქნას? რა დარჩენია გარდა

იმისა, რომ საქიროებისამებრ თავისი მამული ნაჭრებათ ჰყიდოს და ასე წვრილ-წვრილათ ფულზე აჭურდოს. პატარა მამულის მყიდველი კი ყოველთვის მოიპოვება გლეხობაში და აი, ნაყმევი შეუდგა ნაბატონარის მიწა-ადგილების შეძენას. იმან ნადელებიც ადგილათ გამოიყიდა, ადგილ-მამულიც გაიფართოვა და ამნაირათ ხელთ იგდო ქონება და დოვლათი. და ასე ნელ-ნელა ეს გუშინდელი ღატაკი მალა მალა აიწია და თავის ბატონს ზედ თავზე გადახტა. მან ახლა სახლიც კარგი აიშენა, მოჯამაგირეებიც დაიჭირა, პირუტყვიც გაძარავლა, ფულიც მოაგროვა — ერთი სიტყვით დაბალი წოდების მდგომარეობისაგან გამოვიდა და საშუალო წოდების წევრათ გადაიქცა; ბატონი ქვევით დაეშვა, ყმა ზევით ავიდა. იერარქია დაირღვა. ქონებით გლეხი გაკეთილშობილდა, კეთილშობილი გაგლეხდა. პირველი ცხოვრობს არ სართულიან შენობაში, მეორე კი ქოხში. პირველი უხვათ ჰყიდის პურს და ბჭეს, მეორეს კი ის სახმარებლათაც ხშირათ ენატრება; პირველმა ძალა და გავლენა მოიპოვა, მეორემ კი ორივე დაჰკარგა. და ასე, როცა ერთისათვის ცხოვრება გაძნელდა, მეორისათვის გაადვილდა. აქ გარეგანი შეხედვით ვეღარ გამოარჩევ სად რომელი წოდებაა მოთავსებული, სად ყმა არის და სად ბატონი. აქ ყველა აირია ერთმანეთში და სოფელი დანაწილდა თანახმათ ქონებასა და არა თანახმათ წოდებისა. სოფლის ასეთი განვითარება თანამედროვე ხანის ღვიძლი შეიღია და ამიტომ ის იძლევა თავდებს უკეთესი მერმისისას. ცხადია, სუსტი მებატონე ხელსაყრელი ყოფილა გლეხისათვის და სასარგებლო ქვეყნის აღორძინებისათვის. მარა ამ მდგომარეობით ყველა გლეხი ხომ არ სარგებლობს. ეს მხოლოდ უმცირესობაა, რომელიც რჩეულთა რაზმში იკრიბება, უმრავლესობა კი ისევ იმ სიღარიბეშია, რომელშიაც ის ოდესმე იყო. ამ უმრავლესობას ახლა ახალი ბატონიც მოველინა, მხოლოდ ისეთი მკაცრი და მიუკარებელი კი არა, როგორიც ძველია. ის მისი წრის და წოდებისაა, ის მისი სისხლი და ხორცია და რაღა გასაკვირველია ის ერჩიოს. გამდიდრებული გლეხი ფულსაც ასესხებს, კადევაც ჩარჩობს, დიდ პროცენტებს ახდევინებს, მარა რაც უნდა იყოს ყველა ეს „კანონიერათ“ ხდება, ბატონის ბრძანება და მათრახი თან არ ახლავს. ამისათვის, აქ გლეხობაც, საზოგადოთ, წელში გამართული და თავაწეულია. ის აღარ ამბობს: ბატონი გაწყრება, ბატონმა გვიბრძანაო და ვერც ბატონი იტყვის: ჩემი სოფელი, ჩემი ხალხიო...

ამ გვართ, საკუთრების ცვლილებამ სოფელი დაყო შემდეგ ნაწილებათ: ერთი მხრით დგას ღარი-

ბი გლეხობა და გაღარიბებული აზნაურობა, ხოლო მეორე მხრით, მდიდარი აზნაურობა და გამდიდრებული გლეხობა. როგორც ხედავთ, პირველი ორი ჯგუფი დაახლოებულია ერთმანეთთან ნივთიერათ დაახლოებულია აკრეფე მეორენიც, მარა ეს კიდეც არ ნიშნავს მათ დაახლოებას სოციალურათ. პირიქით, კეთილშობილ წოდებას, რაც უფრო ფეხიდან ეცლება ნივთიერი უპირატესობა, მით უფრო ის ხელს ჰკიდებს წოდებრივ უპირატესობას და წინ აყენებს ისტორიულ დამსახურებას. იმათ სურთ კასტიური ურთიერთობა რაც შეიძლება გაახანგრძლივონ და ამით მაინც იამაყონ. მაგ. კამპანიაში სტოლის თავში უთუოთ აზნაურები ჩამწყრივდებან, ბოლოში კი გლეხები (თუ არიან). ამათთვის დიდი ბედნიერებაა აზნაურთა გვერდში ამოჯდომა და მათთან ერთათ მოლხენა. ამას წინეთ ერთ ღედლის ოჯახში (ღედელი „ნეიტრალი“) წვეულება ყოფილიყო, სადაც აზნაურები და 4—5 შეძლებული გლეხი დროს ატარებდნ. ეს უკანასკნელნი ჩვეულებრივით სუფრის ბოლოს იჯდნ. ერთ ამათგანს „მოლიბერალე“ აზნაურმა (აჟუძხა: აბა მოლი, ჩემთან დაჯექიო. ის განარებული წამახტა და გვერდით დაუჯდა. ეს იწყინეს დანარჩენმა კეთილშობილებმა, როგორ გაბედა ჩვენთან ჯდომაო და გაიმართა ლანძღვა-კინება. „ლიბერალი“ გლეხს წაეკომაგა, ესეც ჩვენისთანა კაცაო, ეს აღარ მოითმინეს და გაიმართა მუშტი კრივი; თანხედი გლეხი ძალიან მიბეგვეს და ბალკონიდან ძარს ჩაადგეს. აი ასე იცავენ ქართლის ღარიბი აზნაურები თავის უპირატესობას! თამაშობაშიაც კი, იმათი ქალ-ვაჟნი ცალკე დგანან და გლეხებისაში არ ერევიან. მათი ღიდების ერთათ ერთი ნაშთია ძველი ციხე, რომელიც ყველა სოფელშია, და მისი პატრონიც მედიდურათ მაუთხოვრებენ მგზავრს: აი შეხედეთ ამას და გაიგეთ, რანი ვიყავით წინეთო! ისრა არც ერთი ეს არ აფრთხობს გლეხს და არ აბრკოლებს ნაბატონართან საქმიანი დამოკიდებულება ჰქონდეს და არა ბატონყმურა. ის ბატონს, თუ მის მიწაზე ხნავს, აძლევს დაპირებულ ღალას და მეტს არაფერს. — ამ შენ ღალას მოგიგდებ, სხვა რა საქმე მაქვს შენთანო — ამაყათ ეტყვის გლეხი დაძაბუნებულ ბატონს. და ბატონიც მორჩილათ და შეუშვოთებლათ იტანს ამ ისტორიის თავხედობას.

ასე თუ ისე, წვრილ მებატონეთა სოფელში საკუთრებაც დაწვრილმანებულია, მიწა ადგილი ცოტაცა ყველას ჩამორიგებული აქვს და ამისათვის გლეხ-კაცობა, საზოგადოთ, წელში გამართული და გაღარიბებულია. მარა მიუხედავად ამისა, თავისი კულტურული ცხოვრებით, დაბეჩავებულ და უმამუ-

ლო გლენათების ვერ გაუსწრია. შეძლებული გლენი ტოვებს ზამთრობით სართულიან შენობას და ბოსელში ბინადდება, ისიც ისეთ ტანისამოსს (კინტაურს) ატარებს, როგორც ყველა. მას სრულებით არ ეტყობა ჩაცმა-დახურვით, სიტყვა-პასუხით, მიხერა-მოხერით, რომ ის მდიდარია. მას ჯერ კიდევ არ გაღვიძებია ახალი მოთხოვნილება, არ იტაცებს თავის გამოჩენა, სხვებისაგან განსხვავება, პატივმოყვარეობა; ის ცხოვრობს ისე როგორც მის მამა-პაპას უცხოვრია და როგორც ცხოვრობს დანარჩენი გლენობა. ის ქონებას ახმარს მამულების შეძენას, პირუტყვის გამრავლებას, თავის მეზობლების ვალის ქსელში ვახვევას და სხვ. საოჯახო ავეჯულობა, სახლის მიწყობა-მოწყობა მას სრულებით არ აინტერესებს. და ან რათ უნდა? სტუმარი თუ მოუვა—ეს ისევ გლენებია, რომელთა მოთხოვნილება არ აღემატება მის მოთხოვნილებას. მათ რომ ტახტზე ფეხი არ მოაკეციო და თითებით არ აქამო—თავის თავს უპატივცემულოდ ჩათვლიან. მაშასადამე სტოლი, სკამი, დანა-ჩანგალი და სხ. ამისთანები მეტი ბარგია. და თუ მაინც იყიდე უხმარობით დამტვერდება და დაჟანგდება. გლენს ორი საქმე აქვს: ან მიწას ჩაკერკატებს ან და ხატობაში მიდის. სხვა ყოველივე ამაოებაა. სკოლა, წერა-კითხვა, წიგნი, მიმოხელა, ახალ-ახალი საქმეების დაწყება—არც ერთი ეს არ წერია მის დავთარში. შეიღოს, თორმეტიც რომ ჰყავდეს ერთ-საც არ მოიცილებს, ყველას საქმეს გაუჩენს, ზოგს ნახირს მოუყენებს, ზოგს გუთარზე დასვამს, ზოგს მელორეთ გახდის, ზოგს მეძროხეთ და ასე ბოლომდის.—რატომ სკოლა არ გაქვთ? შევეკითხე ერთ კარალეთელ გლენს.—რათ გეინდა, ჩვენი სკოლა ჩვენი გუთანია, მიპასუხა მან ისეთი კილოთი, ვითომ თავის თავათ საგულისხმო ჰქმნარიტება ეთქვას. ეს კია, რომ თუ ერთხელ დაარსდა სკოლა და რამდენსამე ხანს გაძლო, მერე არა უშავს რა, გლენები ეჩვენებოდნენ და ბავშვებიც სიამოვნებით მოჰყავთ მასწავლებელთან. სოფ. შინდისში დიდი დავი-დარბით და ვაი-ვაგლანით დაარსეს ამ სამი წლის წინეთ ერთ კლასიანი სამრევლო სკოლა. გლენები ცივ უარზე იყვნენ, მარა პოლიციის ძალდატანებით მოაწვრიეს ხელი „პრიგოვორზე“. გაიმართა სწავლა, ბავშვები გლენებმა არ მიიყვანეს, მასწავლებელს დახედენ ღამე გზაზე და კინალამ მოჰკლეს. და მიუხედავად ასეთი სიჯიუტისა, ახლა იმდენი ბავშვები მოჰყავთ, რომ უადგილობის გამო ყველას ვერც კი ღებულობს მასწავლებელი. და, რაც უფრო საკვირველია, შეძლებული გლენი უფრო ეწინააღმდეგება სკოლას, ვინემ შეუძლო.—მე თუ არ მისწავლია, ვერაფერი შემიძენია სწორეთ, დაცინვით ამბობს ის და სხვებ-

საც ეს სჯერათ. მარა, როგორც ეთქვი, ეს ჯერჯერობა თანდათან ტკბება და ახალ ცხოვრებას თავისი გააქვს. მხოლოდ ჯერ შორს არის ის დრო, როცა ეს შესაფერ ნაყოფს გამოიღებს და სოფლის განვითარების ერთ ღერძათ გადაიქცევა.

ამ სახით, სოფელი, დიდი საკუთრებით, წელში გატეხილია როგორც ქონებრივად, ისე კულტურულად; სოფელი წერილი საკუთრებით, ქონებრივად რამდენიმეთ წელ-გამართულია, სამაგიეროდ კულტურულად ისევ დაცემულია. ეს საერთო დაძაბუნება, ეს საერთო დავარდნა წარმოადგენს საუკეთესო ნიადაგს, რომელზედაც თავისუფლად ხარობს ყოველნაირი უსამართლობა და ძალ-მომრეობა. როცა სხეული დაავთმყოფდება, ბაქტერიებიც ადვილად ეხვევა. ქართლსაც ასე დახვევია სხვა-და-სხვა რჯულის ჩარჩები და უიმისოთაც ტყავ-გამძერალს, კიდევ უფრო ტყავს აძრობენ. აქაურ სოფლებში ღუქნები იშვიათია; ძალიან დიდი სოფელი უნდა იყოს, რომ 2—3 ღუქანი ბოგინობდეს. მაშასადამე ჩარჩი სოფელში თუ ჩამოვა, თვარა იქ არ ცხოვრობს. მათი ბუდეა განსაკუთრებით გორი და ცხინვალი. პირველი იძლევა ჩარჩი სომეხს მეორე ჩარჩი ურიას; ამათ აქა-იქ ქართველი ჩარჩიც ემატება და სამივე ერთად დაუსჯელად თარეშობენ, გლენმა არც წერა იცის, არც კითხვა, არც წონა, არც ანგარიში; რა ქალაღზე აწერიებენ ხელს (ხელის მოწერა ინატება ნაცვლის ბეჭდის დასმაში. კითხვა ნაცვალმაც არ იცის), როგორ უწონავენ, რას უანგარიშებენ—ყველა ეს მიუწვდომელია მისთვის, ის ბრმათ ენდობა „ნათლიას“, ტყუილს როგორ იკადრებსო (აქ „ნათლია“ ჰქვია ყოველ კაცს). მე ერთათ ერთი სოფელი ენახე უბატონო (ალი); გლენები სახელმწიფოა. მარა ბედის წერას ქართლის სოფლისათვის უთუოთ ბატონი დაუწესებია და ამიტომ აქაც, თავად-აზნაურის მაგიერ, ჩარჩი მოუვლენია და სოფელზე გაუბატონებია. გარჩევა იმაშია რომ ბატონს ისტორიული ავტორიტეტი აქვს, ჩარჩს კი ახლათ შენადენი და ამიტომ მის ხელ-შეუხებლობაში გლენები აღარ არიან ისე დარწმუნებულნი...

ქართლი, ასე დაუძლურებული შიგნიდან, ცხადია, დაუძლურებულიც უნდა იყოს გარეთაც. ის ევლარ წარმოადგენს მაგარ ზღუდეს გარემოებისათვის და იძულებულია ყველა მიიღოს ვინც კი მოვა. და მიმსვლელთა რიცხვი ერთობ დიდია. მას თითქმის ყოველ მხრივ შემოდგომიან სხვა პროვინციის ხალხები და ნელ-ნელა გულისაკენ მიიწვეიან. დასავლეთით აწევბიან იმერლები, ჩრდილოეთით ოსები, ხოლო სამხრეთით, რკინის გზის განაპირას, სპარსეთის ქვეშევრდომნიც ჩასახლებულან.

იმეჭლეები, განსაკუთრებით მოდიან ზემო იმერეთიდან ზემოქართლში. აქ იჯარით იღებენ მიწებს აკეთებენ სახლებს, აშენებენ სოფლებს, ამუშავენ მიწას და ასე თავს იჩენენ. ასეთი ახალი სოფლები ერთობ ხშირია, მათი წლოვანება 3—4 წელაწადს არ აღემატება. ერთ შვენიერ დღეს გაიხედავ და უკაცურ, მოტიტვლებულ ალაგას, სოფელი გაჩაღებულია. ეინ ღვანან აქ? ეინ და იმერლები. ისინი დროებით არიან მოსულნი, როცა იჯარას ვადა გაუთავდებათ, თუ სასარგებლოთ დაინახეს იქ მუშაობა და მემამულესაც მოურიგდენ, იქვე რჩებიან, თუ არა და მიდიან უკან, იმერეთისაკენ ან და ისევ ქართლში სხვა ადგილებისაკენ. ამ დროებით მცხოვრებით გაცილებით უკეთესი სახლები და შენობები უდგიათ ეინემ ადგილობრივ გლეხებს. სახლები ხისაა და როცა საჭიროა აყრა, შენობას არღევენ, ურემზე უდებენ და თან მიაქვთ. ასე დამოძრაობს და დადის მთელი სოფელი. ეს ახალი მოვლენა უნდა იყოს ჩვენ ცხოვრებაში. ბევრს, რასაკვირველია, დარჩენა და ახალ ალაგას დამკვიდრება სურს, მარა ეს საძნელოა. მკვიდრი მოსახლეობისათვის აუცილებელია საკუთრება, ხოლო მებატონეები არ ჰყდიან გლეხებზე თავის ადგილებს და იმერლებიც იძულებული არიან დროებით იჯარადრათ დარჩენ, მხოლოდ აქა იქ, ძალიან იშვიათათ, დიდი ვაი-ვაგლახით, ზოგ მათგანს საკუთრება შეუძენია და კიდევაც დასახლებულა. ესენი უფრო ქართლელთა სოფლებში არიან შერეულნი და ამ შერევას კარგი ნაყოფიც მოაქვს. იმერელი და ქართლელი ამით ერთმანერთს უახლოვდებიან, ერთმანეთზე გაეღენა აქეთ და რომელი მხარეც კი გადასწევს, მისი შეწედულობები და ზნე-ჩვეულებები იმარჯვებს. ძველათ ჩამოსახლებული იმერლები თითქმის ერთანათ გაქართლდებულან ენით, ტანისამოსით, ხასიათით—ყველაფრით. ახალ-ჩამოსულთ, კი პირ-იქით, თავისი იმერლობა მკაცრათ რჩებათ და ქართლელებზე დად გაეღენას ახდენენ. ასე გაშიჯვით, ზოგან ქართლელი ტეტია იმერულათ უკცევს სიტყვებს. იმერელ გლეხს ბატონზედაც აქვს გავლენა. იმერელი ზრდილია; რიგიანი სიტყვა პასუხი იცის, წმინდათ აცვია და ახურავს და მას ბატონი ისე ვეღარ ეპურობა, როგორც ქართლელ ტეტას. მებატონე ნეღინელა ეჩვევა იმ აზრს, რომ გლეხიც ადამიანია, რომელიც პატივისცემას და თავმდაბლობას მოითხოვს. ბევრ მებატონეს, ამ ზრდილობისათვის, იმერელი გლეხი ურჩევნია თავის გლეხს. გარდა ამისა იმერელს უფრო მეტი გამოუყა ზელიდან, უფრო მეტ ნაყოფს წაღებებს მიწას, უფრო მიხედება რომელი მიწა რის მომცემია და ეს მემამულისათვისაც ხელსაყრელია. ერთი სიტყვით, იმერლების ასეთი მოძ-

რაობა ქართლში ხალხის გამომათხიზლებელია და ქვეყნის განმავითარებელია.

ოსები, როგორც ეთქვათ, ჩრდილოეთიდან, საოლეთოდან, მოდიან დაბლა ბარში, ისინი, თავისი გამჭირაობით, საქმიანობით და მოძრაობით, ძრიელ წაგაფან იმერლებს, მხოლოდ მეტის მეტი ცუდლუთი და გაუჭანელია. ამ თვისებებისთვის ისინი არსად არ უყვართ, ეჯავრებათ როგორც მებატონეს, ისე გლეხებს და თუ მაინც ოსებს თავის მამულზე ასახლებენ ეს იმიტომ რომ სხვები არაეინა; ქართლელი გლეხი თავის კერას არ შორდება, იმერლები ცოტა არიან და ქართლის გულში ჯერ ვერ ჩამოუღწევიათ, დარჩა ოსები და ცარიელ ადგილებს ისინი იჭერენ. არა ერთ და ორ მებატონისაგან გამიგონია, რომ ოსები უნდა აეყარა და იმერლები მოეწვიოთ. გარდა ამისა, ოსები ბატონებს არ არიან მჩეველნი, ისინი უფრო თავისუფალი ხალხია და ქართლის მებატონესაც ქედს არ უხრიან, ემაყებინ, ედავებიან, უდავადარაბოთ დალას არ აძლევენ, და ამიტომ კიდევ უფრო ძულთ ისინი, ოსები ხალხს გვაუწყებენო—ამბობს მებატონე. მარა მიუხედავად ყველა ამებისა, ისინი მრავლდებიან და მძლავრდებიან ქართლში. ქართული წერა-კითხვა და ლაპარაკი თითქმის ყველამ იცის. სკოლას და განათლებას ძალიან ეტანებიან. მათ უეჭველათ დიდი მომავალი აქვთ და მათი დახლოვება და ქართველი ხალხის გვერდში ამადგომა სასურველია. ქართლას გლეხობაზე ამათაც გამომათხიზლებელი გავლენა აქვთ.

სამაჩსელები დაბინავებულან რკინის გზის ნაპირს და თუმცა ცოტანი არიან, მარა ამათაც კი მეტი ფხა და უნარი გამოუჩენიათ, ეინემ ადგილობრივ გლეხებს. ისინი მისდევნენ მხოლოდ ბოსტნის მოშენებას, იღებენ იჯარით მამულებს, აბანდებენ რამდენსავე ათას მანეთს და ბოლოს რამდენსავე ათას იძენენ და ასე კამდიდრებული უკან, შინ, მიდიან. მუშებათ კი ქართლელი ჰყავთ დაქირავებული. ქალი და ბავში ბუზიკით ირევა მათ ბოსტანში; დღის ქირა ორი შაურიდან იწყება და ექვს შაურს არ გადააცილებს. ქართლელ გლეხს ხომ ბოსტანი არა აქვს (ზემო ქართლში); მოდის იმათთან სპარსელი, მოაქვს კიტრები, საზამთრო და სხ. და ცვლის პურში. ერთმა სპარსელმა დააწყო ნ დამღრალი კიტრი და სიცილით მითხრა: აი ამაში სოფელში ნახევარ ჩანახ პურს მომცემნო!

და ასე, ქართლში ყველანაირი ხალხი მოულოდნელს საკმელს, გარდა ქართლელი გლეხისა!

ნ. ჟორდანიას.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ზასულ კვირას, 5 ამ თვეს, მოხდა ექიმ მ.ბ. გედევანიშვილის კერძო სამკურნალოს კურთხევა. კურთხევას დაესწრო დიდი საზოგადოება, როგორც ქართველნი, ისე რუსნი და სომეხნი. შემდეგ კურთხევისა სტუმარნი მიიპატიჟეს საუზმოზე და საღამოს 4 საათამდის სტოლიდან აღარ ამდგარან. სამკურნალო შედეგმა 10 კარგათ მოწყობილი ოთახისაგან. 4 ოთახი შეიცავს 6 საწოლს ავთომყოფთათვის, დანარჩენი მისაღები და სხვა ოთახებია. სამკურნალოში მოწყვეულია საუკეთესო ექიმები, როგორც მაგ. ტარსაძე, მაღალაშვილი, ერისთავი, ჩუდნოვსკი და სხ. გაშინჯვა და დარიგების მიცემა ღირს 50 კაპ. აგრეთვე უნდა ითქვას, რომ ეს სამკურნალო სამხანაგო სამკურნალოა და არა კერძო პირის საკუთრება. ის ეკუთვნის მის. გედევანიშვილს, რომლის სახელზეა ნებართვა აღებული, გ. მაღალაშვილს და ე. ჭიჭინაძეს.

ამ დღეებში ჩვენთან შემოვიდა ბერლინის უნივერსიტეტის დოცენტი, ცნობილი მსწავლელი მაკლემანი. ის აგერ 17 თვეა რაც სამშობლოდან წამოსულა და მცირე აზიაში იმყოფებოდა. მიზანი მისი მოგზაურობისა არის ეანის ლურსმული წარწერის წაკითხვა და განმარტება. ის ძლიერ კმაყოფილია თავისი მოგზაურობით, ისეთი რამეები აღმოვაჩინე, რასაც სრულებით არ მოველოდიო. რაც შეეხება ლურსმულ წარწერას იმას ქართულ ენასთან უნდა ჰქონდეს მზგავსება, მარა ამას დამტკიცება ეჭირებო. და აი მასი მიზანია ეს ძველი ენა აღადგინოს და ახალს დაუკავშიროს. ქართული ცოტა შეუსწავლია, ისე რომ კ-თხეა იცის და ცოტაოდენი კიდევაც ესმის. უკანვე ბერლინში ამ ერთ კვირაში დაბრუნდება.

ამ თვეში სრულდება ოცი წელიწადი მას შემდეგ, რაც ქართული თეატრის მუდმივი დასი დაარსდა. ამის გამო ამ თვის 26 მოხდება საიუბილეო წარმოდგენა და დაიდგმება სწორეთ ის პიესები, რომელნიც ამ ოცი წლის წინეთ დაიდგა, იმ პირთა მონაწილეობით, რომელნიც მაშინ იღებდნენ მონაწილეობას.

ქართული თეატრის სეზონი დაიწყება 15 ოქტომბერს. წელს მოწყვეული არიან რამდენიმე ახალი არტისტები და დაიდგმება უმთავრესათ ახალი პიესები.

პეტერბურლის უნივერსიტეტისთვის თავი დაუ.

ნებებია შემდეგ ცხრა პროფესორი: კარევეს, ისაევს, სკემნიკოვს, ასეს, გრევეს, ვეინბერგს, ვანგერას, კნიპოვიჩს და ბატიუშკოვს. ხოლო მოსკოვის უნივერსიტეტისთვის თავი დაუნებებიათ ცნობილ პროფესორებს ჩუპროვს და გამბოროვს.

უმაღლეს მთავრობას უბრძანებია: თფილისის გუბერნიაში მცხოვრებ 16 რუსის ჯარის კაცთ და რუსის გლეხთა ოჯახს თფილისის მაზრაში 122 დესიატინა მიწა მიეცეს, ახალი სოფლის დასაარსებლათო. სოფელს დაერქმევა „გეოგრაფიკოე“.

განზრახვა აქეთ დაარსონ შავი ზღვის პირათ, სოჩის მახლობლათ, ორი ახალი ქალაქი ხოსტი და რომანოვსკი. ადგილების გაზომვას უკვე შედგომიან, ხოლო სექტემბერში საჯარო ეაქრობით გაიყიდება საქალაქო ადგილები.

როგორც იყო შედგა ძველი სენაკის სათავადაზნაურო სკ. აღის მასწავლებელთა კრებული. ინსპექტორია თ. მთავრიშვილი, მასწავლებელნი: არ. წითლიძე, ნიკ. ჯანაშია, პოლიკარპე ლორთქიფანიძე და ბექტარ ბერიძე.

გასულ კვირას ნემეცების ბაღში ქართული თეატრის სცენარიუსი, ალ. ბაქრაძის მეთაურობით გაიმართა ქართული წარმოდგენა. დადგეს „პარიჟის ლატაკნი“, რასაც ძალიან ბევრი მაყურებლები დაესწრენ. წელს ბაქრაძის თაოსნობით ხშირათ გამართულა წარმოდგენა და, უნდა ითქვას, ყოველთვის რიგიანათ ჩაუვლია. „პარიჟის ლატაკნიც“ მწყობრათ და სასიამოვნოთ ჩაატარეს. განსაკუთრებით თავი იჩინეს ქ. ლ - ეას ქალმა და ბ. ეედოშვილმა. ორივეს ეტყობა არტისტული ნიჭი და კარგი იქნება ამ ნიჭს თან-და-თან განავითარებდნ და სცენის საქმეს სერიოზულათ ხელს მოჰკიდებდნ.

თფილისის პოლიცემისტერმა მასტიცკიმ თავი დაანება სამსახურს და გაემგზავრა თავის ქვეყანაში.

„კავალის“ კორესპონდენციები.

ზ. ჟუმათი. (გურია) ეს სოფელი გურიის ერთი უკან ჩამორჩენილ სოფელთაგანია. ჟუმათის საზღვრავენ ჩოჩხათი, ლანჩხუთი, აცანა, ძიმითი, რომლებსაც ოზ-ოზ კლასიანი სასწავლებლები აქეთ სახლობო წიგნსა-ცავ სამკითხველოებით. ჟუმათელებმა მხოლოთ ახლა გაგზავნეს დირექციაში პროექტი და-

სამტკიცებლათ სკოლის ორკლასიანთ გადაკეთების შესახებ. წიგნსაცავ სამკითხველო ჯერ სიზმრათაც არ უნახავთ. ჯუმათელმა არ იცის რა არის თეატრი, მას რომ თეატრზე ლაპარაკი დაუწყო, ის პირველად გამოსახავს და ასე მოგიგებს: „ღერტმა დასწყევლოს იგი თრიათრია თუ რაცხა ეშმაკი. ერთხელ ჯუმათობაში (იარმუკობა) ვუყურე იმის ჭყვიზის და იმ კვირეში სიზმრათ მადგაო“ (ჯუმათელს წარმოდგენა ტიკინების თამაშობა ჰგონია და აკტიორი—Петрушка). გაზეთში თუ ახალი ამბის მეტი რომ არის, მან არ იცის. მერე ვინ არის დამნაშავე, რომ ხალხს არ ესმის ზემოხსენებული ორგანოების მნიშვნელობა? სად არიან მოღვაწეები, სოფლის ბურჟუები, „ნასწავლი, კარში გასული“ კაცები, მღვდლები და აზნაურნი? მარა ეგონებ იმათ თავისი პირადი ინტერესები, ბატონათ გაუხდიათ, საზოგადო ინტერესები, როგორც მეტი ბარგი, განზე მიუტოვებით და პატრიარხალურ, ლუარსაბულ ცხოვრებას ეწევიან.

თუმცა ამას წინეთ ვამბობდი, გზები არა გვაქვს მეთქი, მარა ახლა არ შეგვიძლია მადლობით არ მოვიხსენიოთ ბ-ნი მამასახლისი, რომელიც მუყაითათ შედგომია გზების გაუმჯობესებას. მუდამ დღე მუშაობაა: გზებს კენჭვენ და ასუფთავებენ. სკოლის ორკლასიანთ გადაკეთების შესახებ პროექტი, როგორც ზევით ვთქვით, უკვე წარდგენილია დასამტკიცებლათ, რომელიც მოგა სისრულეში თუ არა, ღმერთმა იცის, რადგან საზოგადოება ჯერ მთლათ არ არის თანახმა.

ჯუმათის სასამართლოში მოდის ს. ჩხარტიშვილის სახელზე ხუთამდე გაზეთი, რომლებსაც ზოგს საზოგადოების ფულით იწერენ და ზოგს თავისივე ჯიბით. ეს, გარდა ექვსი შვიდი კაცი-სა, არაფერ იცის და თუ იცის, წაკითხვა-გადათვალისწინება არ ეპიტანებათ, გადატრიალად მოაქციან და იქვე მიადებენ. კარგს იზამენ ბ. ბ. ს. ჩხარტიშვილი, ე. გოგუა, მღ. სამ. დარჩა, ივანე და იოსებ კანდელაკები და მასწავლებელი გაბეჩია, რომ გაავრცელებდნენ ხალხში პატარა წიგნაკების და ქურნალ გაზეთების კითხვას, მოსპობდნენ ზოგერთ ცრუ მორწმუნეობებს და მით გამოიყენდნენ ხალხს დაზნეულ ძეგლებზე გზიდან. ძალიან კარგს იზამს აგრეთვე „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ მოაპყრობდეს თავის მოწყალე თვალს გურიის ჩამორჩენილ კუთხეს და გამოუგზავნიდეს პატარა წიგნაკებს, რომლებიც მომავალ სამკითხველოს დაარსებამდე დიდ სარგებელს მისცემს როგორც გარეშე მკითხველთ, აგრეთვე მოსწავლე

ბავშვებს. გამოგზავნა შეიძლება ამ ადრესით: Черезъ Ланчхуты Въ Джуматское Сельтское Управление, с. Чхартышвили

ა. ლაშქლი.

დაბა ღანჩხუთი. დღემდე ღანჩხუთი, სხვა საზოგადოებაზე წინ თუ იყო, თვარა უკან ჩამორჩენა არ ეტყობოდა. დღესაც, რაც შეიძლება, მონდომებულნი არიან აქაური მკვიდრნი, რომ წინ მსვლელობას არ უღალატონ, მაგრამ არ იქნა, არ მოხერხდა. აქ არსებობს ერთი ორ კლასიანი სასწავლებელი, არის სამრევლო და კერძო სასწავლებელი, მაგრამ მსურველთ მინც ვერ აკმაყოფილებს. მთავრობამ გამოუცხადა საზოგადოებას, ორ კლასიანი სასწავლებელი ოთხ კლასიანთ გადაკეთებით, მაგრამ საზოგადოებამ უარი განაცხადა, ისედაც შევიწროებული საზოგადოება ამდენი მასწავლებლის ჯამაგირს ვერ ვიტყვით და მთავრობამაც მოგვეცეს შემწეობა. ერთი საუკეთესო მასწავლებელი, ბ. არსენ წითლიძე, აქედან გადავიდა სენაკის სააზნაურო სკოლაში, ამან დიდათ გული დასწვა საზოგადოებას. მის მაგიერ მასწავლებელი ჯერჯერობით არ მოსულა, რამაც სწავლის საქმე დღემდე შეაჩერა. ახალი მოსწავლეები წელს ძალიან ბევრი არის, უადგილობის გამო ვერ მიიღეს და უკან დაბრუნებული მშობლები ერთმანეთს შეჩივიან, წელს ჩემი ბავში კიდევ არ მიიღესო. საზოგადოებას არაფერ ჩააგონა, რომ ბავშვის მიუღებლობა მასწავლებლის სივიწროვის მიზეზია. აქამდის ღანჩხუთში მშვიდობიანობა სუფევდა, მაგრამ დღეს კეთილ საქმეთ მიზნით ჩხუბი და კაცის კვლა. ამის მიზეზი ის არის რომ აქ ჩამოდან სხვა და სხვა სოფლიდან ყმაწვილები, რომლებიც თევობით რჩებიან უსაქმურათ, ჯიბეში ერთი გროში არ გააჩნიათ ღ საქიფოთ სამიკიტნოში დაეხეტებიან; მედუქნე იძულებულია უფულოთ ახარჯოს. თუ უარი უთხრა მედუქნემ მაშინ უნდა უყურო იმათ ხანჯლის ტრიალს... ასე მოხდა ამ თვეს: ცოტათ შექეიფებულ თავაშვებულეები შეცვიფდნენ ყარამან და მიხვილ კუკულაძის სასმელების ღუქანში და რაც ბოთლი და ჭიქა ეწყობოდა სტოლზე დაამტყრეს. ზარალის ანგარიში ახალ მოქეიფებს მოთხოვა მედუქნემ, ეს იწყინეს და ერთმა მოქეიფემ მ. კვირკველიამ ამოიღო რევოლვერი, და ესროლა მედუქნეს ყ. კუკულაძეს, მისდა საბედნიეროთ კუკულაძეს ტყვია აცდა და კედელს მოხდა. ამ დროს ღუქნების ყარაულათ ნამყოფი, ბესარიონ ცინცაძე ეცა კვირკველიას, გამოიყვანა გარეთ და რევოლვერს ართმევდა, ამავე დროს ეცა კვირკველიას ძმა ცინცაძეს და დაუმინა თავში რევოლვერი, მაგრამ არ გაეარდა. იმათმა მშლებელმა, სხვა

სოფლიდან მოსულმა, ბ-ნ გოგობერიძემ ცინცაძეს ხანჯალი შემოკრა, მაგრამ ჭრილობა ვერ მისცა. როდესაც საქმე გამწვავდა რამოდენიმე ვაჭრები მიეშველენ და მოჩხუბრებს იარაღი წაართვეს. ორი მამასახლისი; ლანჩხუთის და ჩიბათის, აქ ბრძანდებოდნენ და ყველა თავის ტყავს უფრთხილდებოდნენ. არც ქალაქის ყარაული იყო სიახლოვეს. უიარაღოთ დარჩენილმა მოჩხუბრებმა იგდეს ხელში ქეები და მამასახლისები და მაყურებლები დაჭვანტეს. ვიღაც მადლიანმა შეატყობინა ეს ბოქაულის და ბოქაული იმ წამსვე გაჩნდა იქ თავის დარაჯებით. როცა ბოქაული დაინახეს მოჩხუბრები შეშინებულები დაიფანტნენ, ორი მათგანი იქავე დაიჭირეს, და ერთიც, გოგობერიძე, ნახეს საძოვანში დამალული და დაიჭირეს, ბოქაულმა იმ დღეს ლანჩხუთის სასოფლო სატუსალოში გაგზავნა სამივე დამნაშავე. მეორე დღეს ბევრი დამხსნელი და დამრიგებელი ამოჩნდნენ, მაგრამ მომჩივანნი ვერ დაიყოლიეს. სამივე დაჭერილები შეიდის დარაჯით ბოქაულმა მშარის სასამართლოში წარადგინა.

ივანე, გიგოლაძე.

კვირიდან კვირამდე

ქიქიბდუ და ჭმოკვბდუ — ასახლი სასწაულები —
ბრძოლა „ზნაგრესის“ გაქმეობა — ჯანჩინას
თამაში — აიჩია მოხასტეკი — დამუჯდა მშვი
დობიანობა.

სქამდის თფილისის თვითმართველობა იტაცებდა ჩვენ ყურადღებას და ხშირათ მასზე ვლაპარაკობდით. ახლა კი მისი ალაგი სოხუმის თვითმართველობამ დაიჭირა და ლამის სხვა ქალაქი დაგვაღიწყოს. ნათქვამია დაწოლილს არ ცემენო და ამიტომ თფილისის საბჭოს და მის უფროს კაი ხანია თავი დავანებეთ. მარა ღმერთმა არ დაგეტოვა უმოწყალოთ და ბ. ევანგულოვის მაგიერ ბ. ბერენსი მოკვივილინა. ეს სახუმრო ბერენსი კი არ გვეგონათ; პირიქით ის დიდათ შესანიშნავი ადამიანი ყოფილა. სულ ორი თვე არ იქნება რაც სოხუმში დედაბუღიანათ ჩაიპარა და ამ მოკლე დროში უკვე მოასწრო თავის გამოჩენა და ქვეყნის ალაპარაკება. და მერე რანაირათ? სწორეთ გეროსტრატულათ; ცხონებულ გეროსტრატმაც ხომ სახელი გაითქვა იმით, რომ ტაძარი დასწვა. ბ. ბერენსიც სახელს ითქვამს იმით, რომ საბჭოში ბატონ-ყმობა გაუჩაღებია და „მე ვარ და ჩემი ნაბადი“-ს დამღერის. იმას ხმონებები თავის სათამაშო იარაღებათ გაუხდია, და მათ საითაც სურს იქით

ტყორცნის, როგორც უნდა ისე ათამაშებს, ყურს საითაც უნდა იქით აბამს, თვალს რანაირიც უნდა ისეთს უკეთებს — ერთი სიტყვით ის ხმოსანთა უება. რი „მაკეთებელი“ ყოფილა...

* *

ღრმათ ჩახედვა და შორს გახედვა რომ ძალიან საჭიროა — ეს ყველამ იცის, მარა ამას იშვიათათ ვასრულებთ ხოლმე. აი მაგ. ახალ-ქალაქში, საზოგადოება სამკურნალოს აარსებს, კომლი თითო მანეთს იხდის ამ მიზნისათვისო იწერებოან იქიდან. და მერე ნეტა იცოდეთ ახალქალაქელთა მდგომარეობა! აქ პური რა არის და ისიც კი სანატრელ ხილათ გამხდარა გლეხებისათვის და ამ დროს პურის მაგიერ წამალს აწოდებენ. და ამასაც მათივე ხარჯით. ჩვენ მაშინ იქ ვიყავით, როცა ამ საგნის შესახებ დავაიყო ატეხილი ხალხში. ბატონებო, საქმელი გვეჭირებოდა და არა წამალიო — გაიძახოდნენ გლეხები, მარა ძალათ მაცხონები ხომ ყველგან არიან და აქაც, რასაკვირველია, არსებობენ. ეს გახლავს აქაური მამასახლისი და აქაური მირაბი. ამათ ორივეს ჯამაგარი აქვთ და ამიტომ ორივე ერთმანეთს ირჩევენ. და აი ეს ძალათ მოხელენი საწყალ სოფლებს ჩაფრენიან: თქვენ გზიან იმიტომ რომ ექიმი არა გყავთ, გამოიღეთ ფული, მოიწვიეთ ექიმი და სულ ყველა მაშინ დაძლებითო! მართალია, ასეთი სასწაულ — მოქმედება ხალხს არ სჯერა, მარა მას ეინ ჰკითხავს, მას უბრძანებენ და გათავდა. აი ეს არის თურმე სასოფლო პროგრესი!

* *

ნამდვილ პროგრესს მგონი გურიაში წაატანეს ხელი და მოგეცათ სიცოცხლე იმას დღეს აყენებენ. აი მაგ. ლანჩხუთში ავერ რამდენი ხანია, ერთი მიწოლია-მოწოლია გამართულა ბ. პროგრესის, ე. ი. სამკითხველოს გარეშე, ანა, ჩემკენ იყოს, არა, ჩემკენო. სამკითხველო კაი ხანია არსებობს, მარა ახლა ჰოუსურვებით მისი განახლება და შენობის გაფართოვება. და აი ამას აუტეხია აყალ მაყალი. პარტიაც ორია რასაკვირველია, ქვედა კაცი ქვევით აწევს და ზედა კაცი ზევით, სწორეთ ისე როგორც ბურთაობის დროს იცინ ხოლმე. ამ ექვსი წლის წინეთ, ბიბლიოთეკა და გაზეთი ლანჩხუთელს სასაცილოთ ჰქონდა აღებული, ეს მოცლილი ხალხის გამოგონებოა. ახლა კი იმავე საგნისათვის თავპირს იმტვრევენ და თითოეული თავის ეზოსკენ მიეწეწება. მაშ რა ჰქვია აქას, თუ არა პროგრესი?

* *

... 60 თუ 70 წელია რაც ბრჯომის ხეობებში დასახლდნენ ქართველი გლეხები (აგრეთვე რუსები,

რომელთაც ახლა ქართველებისაგან ვეღარ გამოარჩევთ) და გააშენეს სოფლები. 1872 წ. ეს მამული ხემაიფე იმპერატორმა აჩუქა თავის ძმას დიდ მთავარს მიხეილ ნიკოლოზის ძეს. ამ დღიდან გლეხებს და მამულის გამგეებს შორის დაიდო ხელ შეკრულებები და ამის ძალით ისინი ფლობდნენ მამულს. გლეხები გადაიქცნენ ამ მამულების მოიჯარადრეთ, რომლის დათხოვნა თუ ხელახლათ მიღება შეიძლება ხოდა ყოველ ექვს წელიწადში. (ხელშეკრულება ექვს ექვს წლით იწერებოდა). 1889 წ. მთავრობამ

გამოსცა ახალი კანონები ხიზნების შესახებ. ზოგჯომის გლეხებმაც გაიგეს ეს და მოინდომეს ხიზნებათ ყოფნა და არა მოიჯარადრებათ, ხოლო ხელშეკრულებები კი მოწმობდა მათ მოიჯარადრებას და არა ხიზნობას. ამისათვის განიზრახეს პირობის ქაღალდები აღარ განეახლებიათ, ეცხოვრათ ისე უქაღალდო, ხოლო ყოველივე ძველი მოვალეობა შეესრულებიათ.

ამის წინააღმდეგი შეიქმნა გამგეობა და მისმა

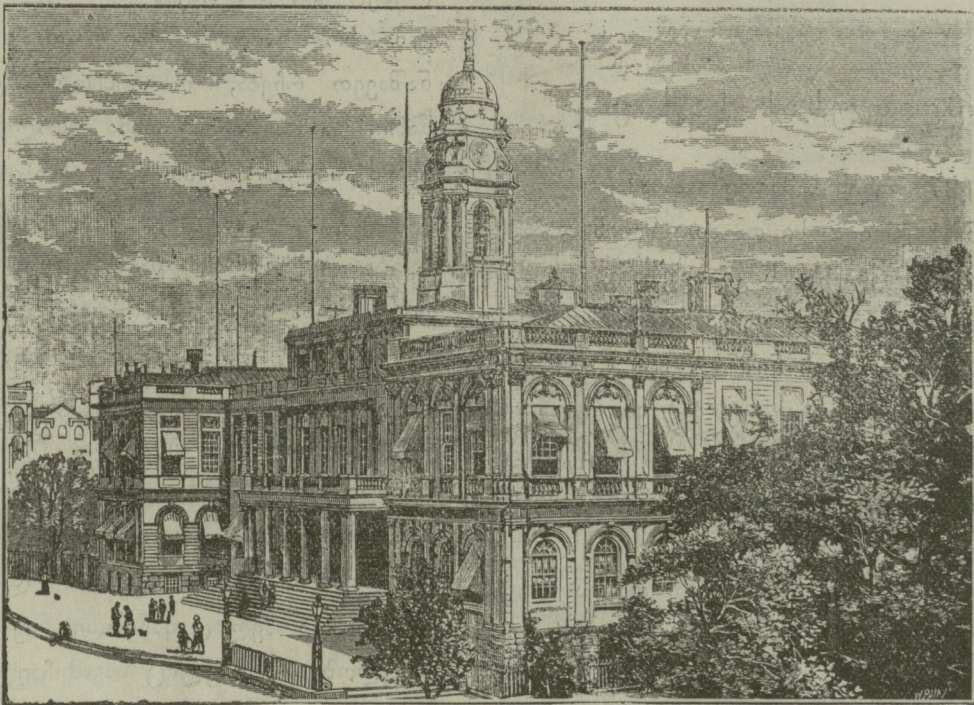
სხვა და სხვა ჯიშის კატები გენის გამოფენაზე.

ვეტილმა ნიკ. აბაზაძემ უჩივლა გლეხებს, გადასახლეთ ისინი თავისი ადგილებიდანო. ვეტილმა აიღო „ისპოლნიტელნი ლი'ტა“ და პრისტავი კარზე მიაყენა, სხვათა შორის, პეტრე კაჩუნაშვილს, სოფ. ცაგვერის მცხოვრებს. კაჩუნაშვილის და სხვა გლეხების გადასახლების ამბავმა ააღელვებდა ხალხი და სასამართლოს გადაწყვეტილება ვერიქმნასის რულოში მოყვანილი 22 მამს, (1899 წ.) მოიყვანეს პოლიციის ბოქაული, სტრატეგები და სხ. და მოინდომეს კაჩუნაშვილის ძალით აყრა. იმავე საათში გლეხისას თავი მოიყარა 200 კაცზე მეტმა და, როცა გაიგეს კაჩუნაშვილი უნდა გადასახლონ შორაპნის მაზრაშიო, ერთმა მათგანმა რომანოზ ჩადუნელმა, დაიძახა: „ჩვენ არ დაგანებებთ იმათ აყრას, და მას ბანი მისცა ხალხმაც. ხოლო კაჩუნაშვილმა განაცხადა: ჩვენ არას გზათ არ დაგანებებთ თავს იმ მიწა-წყალს, სადაც ამდენი ხანი გვიცხოვრია, ძალ-ლონე მიწაში ჩაგვიღვეია და ასე გაქირებით შეგვიმუშავებიაო. ხალხმა დაიწყო ყვირილი, არ შეიძლება, არა; დღეს იმას გადასახლებით და ხეალ ჩვენო. პოლიციის

ბოქაულმა ჩაფრებს უბრძანა გარეკეთ ხალხიო, და ის იყო მოხდა შეტაკება. პოლიციელები გარეკეს და კაჩუნაშვილის სახლი ხალხმა დაიკავე: არ მოხვიდეთ სიანლოვეს, თვარა მოგკლათო, უყვიროდნ პოლიციელებს. მაშინ კი თავი დაანებეს ხალხს და მესამე დღეს იმავე სოფელში მოვიდა ვიცე-გუბერნატორი, ერთი ბატალიონი და ორი როტა სალდათები. ახლა ველარ გასწიეს წინააღმდეგობა და კაჩუნაშვილი აჰყარეს.

მთავრობის წინააღმდეგობისათვის 9 კაცი სამართალში იქმნა მიცემული. ამათ შორის, რომანოზ და

შაქრო ჩადუნელი, რე თითონ კაჩუნაშვილი, როგორც არეულობის მეთაურები. ადგილობრივ მამასახლისმა ჩადუნელზე აჩვენა: ის რომ არ იყოს, ყველა უთანხმოება გამგეობას და ხალხს შორის კაიხანია მოისპობოდაო. და მართლაც, დამტკიცდა რომ ისინი ყოფილან გლეხების წინამძღვარი. პროკურორმა ითხოვა მათი „კატორღაში“ გაგზავნა. მარა ოლქის სასამართლო მას არ დაეთანხმა და დაადგინა: შაქრო ჩადუნელს მიესაჯოს 4 თვე ციხე, ხოლო დანარჩენთ, გარდა დომინიკა კაჩუნაშვილისა, რომელიც გაამართლეს, 3 კვირას სოფლის ნაობანტი.

ქალაქის საბჭოს სახლი ნიო-იორკში.

მეზღვაურის სიმღერა.

სტუმრს მკისსანეთ ქარში
ხალი,
ზღვა აგარებს მძლავრათ ზვი-
რთებს.
გასწი ნავო! გასტურ ზეცართნი!
გასწი მდგრათ! გასვალ ი-
დეს!..

ცა ღრუბლებით დაბურულა,
ქუჩებს ჭკლავს, ზღვა ღრიალებს,

უბო—უგვლოთ დაძრწის ქარი,
ზვირთებს თავზე დასტრიალებს.

გასწი ნავო! ნუ შეკრთები
მაგ სტიქიის ძლიერ ძაღსე.
შესე! ტალღა მოდის ჩვენკენ,
გადაჩე მაგის თავზე!..

ზღვის უფსკრული მის მიწისკენ
ჩათრეკასა გვემუქება,
ყოველ ფეხის გადადგმასე
ხელს გვიშლის და წინ გვიდგება.

გასწი წინა, ჩემო ნავო!
კლიათ, მისი ძლიერება
და გავიდეთ სამშვიდობის,
სადაც საცრფო გვემუქება.

ცა ღრუბლისგან იშვინდება,
ქარმა იკლო, უკუ დგება,

ზვირთი ქაფებს ან აუენებს,
ზღვა კლუბუღობს, ზღვა მშვიდდება.

გასწი ნავო! მოუჩქარე!

სანატრელი კიდე ჩნდება.

სედავ? სატრფო სედავ გვიქნეს,

ჩვენ მისვლას ელოდება.

მაშ, წინ ნავო! ჩემო ნავო!

მადეკი ამ ტბილ კიდე,

დამანახე ის, კისთვისაც

გეომები სასტიკ ზვირთებს.

ბ. გოგოლაძე.

დ რ ე ი ფ უ ს ი ს ს ა ქ მ ე .

დგეისტოს 27 რენის სამხედრო სასამართლომ და მნაშვეთ სცნო დრეიფუსის და ათი წლის დაპატიმრება მიუსაჯა. 7 სექტემბერს კი საფრანგეთის მინისტრის საბჭომ დრეიფუსს აპატივა დანაშაული და თავისუფლება მიანიჭა. რას ნიშნავს ეს? დრეიფუსი თუ სამშობლოს მოღალატეა—ეს პატიება რაღა არის? ეს ხომ ლალატის დაუსჯელობაა, ეს ხომ სამშობლოს გაცემის დაკანონებაა. გაჰყიდე შენი ქვეყანა, ჯაშუშათ დაუღებო მოსისხლე მტერს—ეს თურმე არაფერია, ამის პატიება შეიძლება! და ეს ჩაიდინა ვინ? სამინისტრომ, უმაღლეს მთავრობამ! დასაჯერებელია ეს? დასაჯერებელია ის, რომ დრეიფუსი მოღალატეა და მას მაინც მიანიჭეს თავისუფლება? ორში ერთი: ან მინისტრთა საბჭომ ჩაიდინა უმაღლესი დანაშაული, როცა ის დამნაშავეს ათავისუფლებს, ან და რენის სასამართლომ ჩაიდინა დანაშაული, როცა ის მართალს ციხეში ატყევევებს. რომელია ნამდვილი? რენის სასამართლო შედგებოდა 7 აფიცრისაგან, რომელნიც ღენერლების ხელ-ქვეითი და სამხედრო შტაბის მოსამსახურეა. მინისტრთა საბჭო შედგება თერთმეტი მინისტრისაგან, რომლებშიც მხოლოდ ერთია სამხედრო პირი (სამხედრო მინისტრი), დანარჩენი კი სამოქალაქოა. პირველი დამოკიდებულია შტაბზე, მეორე კი დამოუკიდებელია. პირველი არაფრის წინაშე არ არის პასუხის მგებელი, მეორე კი პასუხის მგებელია პარლამენტის და ერის წინაშე. პირველმა დრეიფუსი დამნაშავეთ აღიარა, რატომ? იმიტომ რომ ასე ბრძანეს ღენერლებმა და შტაბმა.

ცხადია, ეს განაჩენი არის განაჩენი მომჩინის ე. ი. შტაბის. და აი მოდის უმაღლესი მთავრობა და ამბობს: დრეიფუსისთვის გვიპატიებიაო და მით ასწორებს რენის განაჩენს. ცხადია, რენის განაჩენი არის ერთი იურიდიული შეცდომა და ამას აღიარებენ თვით მინისტრებიც. მარა იურიდიული განჩინება რჩება იურიდიულ განჩინებათ, სანამ მას სასამართლო არ გაუქმებს. მინისტრთა საბჭო სასამართლო არ არის, მაშასადამე მას არ გაუქმებია რენის განაჩენი. ის დარწმუნდა დრეიფუსის უდანაშაულობაში და მას სასჯელი ახსნა. ამ თავის მოქმედების გასამართლებელ საბუთს თავის დროზე წარადგენს პარლამენტში. ხოლო, დრეიფუსი ფორმალურათ მაინც დამნაშავეთ რჩება, მას კისერზე აწევს სასამართლოს განჩინება და მისი მოხსნა მხოლოდ სასამართლოს შეუძლია. ეს კარგათ იცის დრეიფუსმა და ამიტომაც გამოააშქარავე შემდეგი წერილი: „რესპუბლიკის მთავრობამ მე მომანიჭა თავისუფლება. რა არის ეს თავისუფლება ჩემთვის? არაფერი, თავისუფლება პატივად არილი. ამისათვის დღეიდან ვეცდები გავასწორობო ის საშინელი სასამართლოს შეცდომა, რომლის მსხვერპლი მე გავხდი. მე მინდა, რომ მთელმა საფრანგეთმა გაიგოს ჩემი უდანაშაულობა სასამართლოს საბოლოო განჩინებიდან. ჩემი გული დამხედდებოდა მხოლოდ მაშინ, როცა არ დარჩება არც ერთი ფრანგი, რომელიც მაწერდეს მე იმ საზიზღარ დანაშაულობას, რომელიც სხვამ ჩაიდინა“. და აი, როცა იურიდიულათ დამტკიცდება ის, რაც ფაქტიურათ უკვე დამტკიცებულია, მაშინ დრეიფუსი ამ საქმიდან გამოვა სრულიად განბანილი, ხოლო სამხედრო შტაბი კი ფორმალურათაც შეიცხვენილ.

ს ო ფ ლ ი ს ც ხ ო გ რ ე ბ ა .

სოფ. ნიკოლოზის (გურია) ქონებრივი მდგომარეობა.

(დასასრული *)

ჩვენ ზემოთ ეთქვით, რომ უფრო მეტი ჭირახულის მოსაყვანათ მცხოვრებთ მიმართეს ფიზიკურ ძალას, „უდიერ შრომასო“, და მართლაც, ისეთი

*) ის. „გადაი“, № 35.

შრომა, ჩვენი აზრით, არ შენეებდრია ჩვენ ერს საზოგადოთ არა დროს როგორც შეხედა ძველ ცხოვრების—ბატონ-ყმობის—დარღვევის და ახალი წყობილების—კაპიტალიზმის—დაწყების დროს. ამ შრომას ძრიელ ცუდი შედეგი მოჰყვა ჯანმთელობის მხრივ. ახლა თითქმის ერთ კაცს ვერ ნახავთ, რომ რიდაცით ავით არ იყოს. რამდენისამე წლის წინეთ ჯან სალი კაცი, ახლა ავით არის. ახალგაზღვრებაში, როცა სისხლი ხორციით სამსე იყო ყველაფერს იტანდა, ხოლო როცა მოხუცების გზას დაადგა ავთმყოფობას ვეღარ უძლებს და ვინც ავით არ არის შრომის გამა აღრე უძლურდება, ღონე ელევა და გადააცილებს თუ არა 30 წელიწადს ასე ამბობს: მოვიკელი, მოვხუცდი, წინანდელის ნახევარი აღარ შემიძლიაო.

მარა მცხოვრები პირველათ თუ მარხავს ფიზიკურ ძალას, შემდეგ და შემდეგ შრომის გასაადვილებლათ თუ ნაშრომის მოსახმარათ და საზოგადოთ ოჯახის კარგათ წასაყვანათ საჭიროა კეთის, გონების დანხარება. ოჯახი ძნელი მოსაველეია, ძნელი სამართავია, „ოჯახი ვისია და ვინც დეიკაგებს მისია“ ამბობს ხალხი. ოჯახის ასე თუ ისე წაყვანას ჩვენში „გაკლოვას“ უწოდებენ. გაკლოვას თანამედროვე ცხოვრებაში, როცა ოჯახი თითქმის დამოუკიდებელია თავის რჩენის საქმეში, დიდი მნიშვნელობა აქვს, ამას ხალხიც კარგათ გრძნობს და ასე ამბობს: „კარგ მუშაობას კაი გაკლოვა ჯობსო“. მართლაც ჩვენ ვხედავთ ორ კაცს თანასწორ ძალ-ღონისას, ერთნაირ მუშას, „მაცადინს“, ერთგვარ პირობებში მყოფს (გარდა ჰკვა-გონებისა), მარა ერთმანეთზე ძალიან დაშორებულს ქონებრივით. ამიტომ ამ მხრივ ხალხი ჩვენ ორ უმთავრეს ჯგუფათ უნდა გავყოთ. პირველნი ისინი ვისაც „ჰკვა“ აქვს, გაკლოვა იცის. ესენი შეიძლება ნაკლებს მუშაობდნენ, მარა თავის დროზე, თუ დაჭირდება რამე, „ფუთიც რომ არ ქონდეს მაინც „გაახერხებს რაცისას“, ხარჯავს შემოსავლის დაკვალათ, ღრმათ შეგნებული აქვს ცხოვრების სიმკაცრე და თუმცა ბუნებით ბოროტი არ არის, მარა ისე აღმერთებს თავის „მე“-ს, რომ მისთვის ხშირათ სიმართლესაც გადალახავს. ეთქვათ რაიმე ზარალი მოუვიდა შეცდომით, ამისთვის ის საქვეყნოთ ბეგრს არ იყვირებს, მხოლოთ ეს შეცდომა არ ავიწყდება და მომავალში ცდილობს აიცილოს მსგავსი შემთხვევა. ფორმის მიმდევარი არ არის, მა-

რა ძალიან უფროსის „სირცხვილის კამას“. სასტიკი არის გარეშესთან, უფრო კი შინაურთან (უნდა ვიცოდეთ რომ აქ ჩვენ სახეში გვყავს მამაკაცი, „ოჯახის უფროსი“, რომელსაც თვისებებით ძალიან ემსგავსებიან სხვა ოჯახის წევრებიც). ასეთ ოჯახებში არ არის ხშირი მხიარულება და უფრო საქმისთვის ზრუნავენ. ერთის მხრივ შეიძლება არც მოგვეწონოს ასეთი ქცევა, მარა თუ ცხოვრებას ჩაუუკვირდებით მაშინ კი საჭიროთ დაეინახეთ ამაირ მოქმედებას. მეორე ჯგუფში უნდა ჩაერიცხოთ ისინი, ვისაც ბუნებრივი ჰკუა ნაკლები თუ განუვითარებელი აქვს, ამათ შრომა უყვართ (თუმცა არა ისე, როგორც პირველებს). მარა შრომა უთაგ-ბოლო, ხშირათ როცა უნდა თესდნენ მაშინ ღობენ და მარგლის დროს თესვენ. არ აქვთ „მონაქნევი“, რომ საჭიროების დროს რამე „გაახერხონ“, ერთი სიტყვით ვერ „იკლოვენ“, ცხოვრებას ადვილათ უყურებენ. ცხოვრებენ აწყოთი და ცოტათი მაინც შორს გამჭვრეტელობა არა აქვთ. შემთხვევით თუ რამე იშოვებს ერთათ დახარჯვენ, არ იციან დაზოგვა და „მოფთხილება“. დღეს „საგარიო“ ტანისამოსით ყანაში წაელენ, ხვალ კი „კარში გამოსაფალი“-ც არ დაურჩებათ. ამათ არც სხვასთან და არც ოჯახის წევრთან არ იციან სისასტიკე, ოჯახში მეტი დრო მხიარულებას აქვს დათმობილი ვინემ საქმეს, ასე გეგონებათ ბედნიერები არიანო, მაგრამ საკმარისია თავი აგრძნობინოს არა თუ დიდმა მოთხოვნილებამ, არამედ წერილმანმა, თითქმის ყოველდღიურმა, რომ მათი მხიარულება გაქრეს და წრეს გადასული სიმწარე-სისასტიკე დამყარდეს ოჯახში.

სანამ ცხოვრება უფრო მარტივი იყო ამათაც მიჰყავდათ თვისი ოჯახი ავით თუ კარგათ, მარა ამ ბოლო დროს გართულდა ცხოვრება, იკლო შემოსავალმა (მეურნეობიდან) და ესენიც უფრო და უფრო სუსტდებიან ქონებრივით და დღეს თუ ხვალ მთლათ ცარიელზე დარჩებიან და დღიურ მუშათ გადაიქცევიან.

პირველმა ჯგუფმა ცხოვრებას ალლო აულო, როცა შემოსავლიანი დრო იყო კარგათ ისარგებლეს, „ქონი მოიკიდეს“, ხოლო ამ ბოლო დროს, როცა მოუსაველობით თუ მოსაველზე ფასის დაწევით შემოსავალმა იკლო, ამათ ხელი მოჰკიდეს ვაჭრობა-პოდრიაჩიობას ან სხვა ხელსაყრელ სამრეწველო

საქმეებს. ამავე დროს არ ტოვებენ არც მეურნეობას. ვაჭრები იმ თავიდანვე ამ ჯგუფიდან გამოდიოდნენ, მარა ახლა უფრო ბევრი ჰკიდებს ხელს. ვინც მეურნეობით რჩებიან, ისინიც მდიდრდებიან, რადგან საშუალება აქვთ ფულით სამეურნეო იარაღი შეიძინონ და ფართოთ მოჰკიდონ ხელი მეურნეობას. საზოგადოთ სოფელში ვაჭრებსა და მეოჯახე მეურნეთ შორის ჯერ მაინცა და მაინც დიდი განსხვავება არ არის ქონებრივით; რასაკვირველია თუ არ ავიღებთ შესადარებლათ უკიდურეს ღარიბ მეურნეს და უმდიდრეს ვაჭარს, ეს უკანასკნელი იშვიათია სოფელში. ის კი არა ბევრ სოფლის ვაჭარს ჯობია მეოჯახე-მეურნე ქონებით. მარა რაც უნდა იყოს ვაჭრები სხვისი ნაოფლარით, რომ ჩინებულათ ცხოვრებენ ეს კი ნამდვილია, ზოგი მათგანი კი ისე დამდგარა გამდიდრების გზაზე, რომ შემდეგ უთუოთ ძალიან მდიდარი კაპიტალისტები გახდებიან და ცხოვრებას ს.თავეში ჩაუდგებიან.

ამ ორ უმთავრეს ჯგუფს გარდა არის ერთი მცირე, მაგრამ ჩვენს აზრით აღნიშვნის ღირსი ჯგუფი და ორიოდ სიტყვას ამათზედაც ვიტყვით. ზემოთ ვახსენეთ სიტყვა „დაზნეულება“, ეს სიტყვა ნიშნავს ბევრი ქირანახულის დამუშავებას და უფრო შენახვას რამდენიმე წლებით. ამისთანა „დაზნეულებული“ ოჯახები წინეთ მართლაც მდიდრები იყვნენ ყველაფრით, ჰქონდათ მყუდრო და ტკბილი ცხოვრება. ქცევა-ხასიათში რაღაც სიღინჯე და თავისებურობა ეტყობოდათ. დაჰბერა ახალმა ცხოვრების სიამაღამ და გამოაფხიზლა და ამოძრავა ყველა. მათ კი ჩინელებსავე წინააღმდეგობა გამოუცხადეს ახალ-ცხოვრებას და მაგრათ ჩაჰიდეს ხელი ძველს. მაგრამ გარშემორტყმულმა პირობების ტალღებმა ამათ ოჯახების ჩინურ კედელს ნელ-ნელა, მაგრამ მაგრათ დაუწყო ცემა და შეანგრია კედელი. ახლა ამათაც გამოიღვიძეს, აჰყვეს ცხოვრებას, მათდა უნებურათ გაუმრავლდათ მოთხოვნილება, მარა ამ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებელი სახსარი სხვებსავე ევრ გამონახეს, სიღინჯეს ჩვეულებრივ შეეჩვივნ სწრაფსა და უდიერს შრომას. მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათ ხელი მიჰყვეს ისევ „ძველ ქონს“, მარა ეს ქონი მალე გამოეღიათ. შესუსტდნ ქონებრივით, ახლა ძულებულნი გახდნ ემოკმდნათ სხვებსავე და მართლაც ხელი მიჰყვეს მეურნეო-

ბაში ფართოთ, მაგრამ მაინც დინჯათ შრომას და გარეთ ქირაზე გასელას, ეს უფრო ახალ-გაზდებმა იკისრეს. უნდა გენახათ მათი მშობლების შეწუხება ტირილი, როცა ისინი გარეთ სადმე ქირაზე მიდიოდნენ. ამ ნაირათ ესენიც დაადგნ ახალს გზას, მაგრამ წინათ მდიდარი დღეს — მათი გამოუღვიძებლობის გამო ქონებრივით შესუსტებულნი — ზემოთ აწერილ მეორე ჯგუფში მოყვეს. როგორც ზემოთ არა ერთხელ ვთქვით, მოსაგალმა (უფრო სიმინდმა) და მისმა ფსმაც იკლო. ამან დაბადა საზოგადოთ სოფელში დიდი სიღარიბე და კერძოთ ეს მეორე ჯგუფი მთლათ გააღატაკა და გაამზადა დღიურ ქირის საძებრათ. მართლაც თვით მარტახელი და წერილ-შვილიანი კაციც-კი ტოვებს ოჯახს ღეთის ანაბარათ და მიდის ქირაზე, ვინ იცის სად, ქალაქში, ტყეში და სხ. მართალია გამდიდრება არც ამ ქირიდან მოეღის უბრალო დღიურ „შემუშას“, რადგან ეს ქირაც არ იშოვება და რომ იშოვებოდეს ძრიელ ცოტაა, მარა ერთი რომ „ყანის მუშაობა“ რიგიანათ არ შეუძლიათ, რადგან ამას როგორც თითონვე ამბობენ, „სერმია“ (ესე იგი ხარი და სხ. სამეურნეო იარაღები) უნდა და ეს ხომ მათ არ აქვთ.

ორიოდ სიტყვა კერძოთ თავად-აზნაურობასა და საულოირო წოდებაზე. საზოგადოებასა და მწერლობაში დღეს ის აზრია გავრცელებული რომ თავად-აზნაურობა ქონებრივით უკან წავიდა, დაეცაო. თავად-აზნაურობა მის წინანდელ (მხოლოთ რამდენი მე წლით) ქონებრივ მდგომარეობასთან შედარებით რომ დაეცა ეს რასაკვირველია მართალია, მარა თუ მას შევადარებთ ქონებრივის მხრით გლეხობას, მაშინ დავინახავთ, რომ აზნაურობა ბევრათ წინ არის. ასე წინ არის ქონებრივით სამღვდლოებაც. ამას სოფელში ყველასათვის თვალ-საჩინო მაგალითითაც დავინახავთ. მაშ შევიდეთ სოფელში და გავიხედ-გამოვიხედოთ აქ-იქ, დავინახავთ კარგ დიდ სახლებს, „ოდებს“ ვისი არის ეს სახლები? ეს განლავთ თავად-აზნაურობისა და სამღვდლოებისა. შევიხედოთ სადმე შეკრებილებაში, აქ დავინახავთ წითელ არშიასავით გავლებულ ხაზს ქალ-ვაჟთა, რომელთაც კარგათ აცვიათ და ჰხერავთ. ვინ არიან ისინი? ესენი განლავან წვევნი თავად-აზნაურთა და სამღვდლოებათა ოჯახებს.

მართალია თავად-აზნაურობამ ვერ აუღო ალღო ახალს ცხოვრებას, ესე იგი ვერ გამოიჩინა უნარი (თუ არ იკადრა) ეაჭრობა-წარმოება-მრეწველობისა, რომ მით კელავ ცხოვრების სათავეში ჩამდგარიყო, მაგრამ სამაგიეროთ მიმართა სწავლას, რამაც ჯერ-ჯერობით ისევე წინ დააყენა ქონებრივად. ამას გარდა მამული ჯერ კიდევ ბევრი აქეთ, რომლიდანაც ბევრს შემოუღის საკმაო შემოსავალი. ხოლო სამღვდლოება სწავლის მხრივ წინ არის თავად აზნაურობაზე და ქონებრივადაც დაწინაურებულია სოფელში. „მღვდელი“ „მეფეა“ ახლანდელ დროში“-ო ამბობს ხალხი. როცა საზოგადოთ თავად-აზნაურობას და სასულიერო წოდებას შევადარებთ ქონებრივად გლახობასთან ასე გამოდის, ხოლო უმეტესი ნაწილი თავად-აზნაურობას და სასულიერო წოდებისა დიდ სიღარიბეშია. ასე რომ გლეხებზე უარესათ თუ არა უკეთესათ მაინც არ არის ქონებრივად მხრივ. ეს უღარიბესი ნაწილი გლახობასთან ერთად გადის „ვარეთ“ დღიურ ქირის საძებნელად, ამით გლეხებზე უფრო ეხერხებათ ქირაზე წასვლა რადგანაც შინ ოჯახში მუშაობა კიდევ რცხენიათ.

ამ გვარათ, როგორც ეხედავთ ამ 20 - 30 წლის წინეთ ჩვენ სოფელში ფენი შემოდგა ახალ-მა ცხოვრებამ თავისი მრავალი მოთხოვნილებებით, ამ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად ხალხმა ხელი მიჰყო ფართეთ მეურნეობას და მით კიდევ იკმაყოფილებდა მოთხოვნილებას. შემდეგ სხ. და სხ. მიზეზის გამო მეურნეობა დაეცა და სოფელში ჩამაგარდა სიღარიბე. ხოლო მოთხოვნილება უფრო მრაველდება. ამიტომ, ისინი ვინც ცხოვრებას ალღო აუღეს „ჭკვიან-გამკლოენი“ იყვნენ და მეურნეობის ხანაშიაც მდარბათ იყვნენ, ახლა როცა მეურნეობიდან არაფერი გამოდის, ესენი ხელს ჰკიდებენ ეაჭრობა-პოდრობას და თვით მეურნეობასაც, მარა უფრო ფართოდ და სარგებლიანად. ხოლო ისინი ვინც ცხოვრებას ალღო ვერ აუღეს, მეურნეობის აყვავების დრო ვერ გამოიყენეს, ახლა იძულებულნი გახდნენ მიატოვონ სოფელი და წავიდნენ ფულის საშოვნელად. მართა მამაკაცი, კი არა არამედ დედა-კაციც იძულებულია მიატოვოს კერა და გაჰყვეს მაჰაკს. კერძოდ თავად-აზნაურობა და სამღვდლოება სოფელში გლეხებთან შედარებით წინ არის ქონებრივად, მარა მათი უმეტესი ნაწილიც იძულებულია გლეხებთან ერთად წავიდეს ბედის საძებნელად.

სოფელი.

ო. ლ. ო. ნ. დ. ა. ც.

ზ. ა. ტ. ა. ს. ა. მ. ა. გ. ი.

III.

(შემდეგ *).

გვევითა ვთქვი, რომ დაახლოვებით გავიცნოთ გენოსად ქეთოს ვინაობა — სადაურობა მეთქი. მაგრამ... მათის ვინაობის გასაცნობად დაგვჭირდება მთელი მათი ნაცნობ-ნათესაების დასახელება, იმათი გონებრივისა და სულიერი ავლა დიდების გამოაშკარავება, რასაც დიდად მოიწყენენ ჩვენი დიდება-მამიდები და გაწიწმადებულნი ქაქოლას მომპყრან... ან კი რა საჭროა ბევრი ლაპარაკი? ვისაც თვალეზი დასანახათა აქვს მიცემული, ყურები — გასაგონად და გული საგრძნობელად, იგი ერთი თვალის გადავლებით ადვილად წარმოიდგენს ჩვენი საზოგადოების არა-რაობას, შიგ-ჭრელობას და უსაქმურობას. გენოსაც სწორედ ესა სტანჯავდა.

სოფელ გადაშენდას გვერდით ერთი აუროლე-ბული ტბა არის. ნაპირები საშინლად დაჰხვესება, თვით წყალი დაღობია და ბაყაყებს ბუდეთ გადაქცეულა. ოდესღაც ამ ტბას შევნიერი ანკარა მთის წყაროები ერთოდენ თურმე და მუდამ მზარდი გულ-წარმატაცი ლუკლუკი გაისმოდა მის გვერდით. თვით ტბაც ფართო ყოფილა, წყაროს წყლით გულ-გამაძლარი სიამოვნებით კალაპოტში ველარ ეტეოდა, ნეო-ნეოა ქონავდა თურმე და თავის გარემოს უგზავნიდა გამაცოცხლებელ წყალს. მთელი მიდამო ყვავილ-ბალახით იყო დაფენილი და მზანველს სიტკბოებასა ჰგვრიდა. მაგრამ მას შემდეგ რაც გადაშენდას მებატონეებმა ქრთმანეთის ჯიბრით დაუწყეს გორაკ-ზე გაშენებულ ტყეებს გადაჩეხვა, წყაროები დაშრა, ტბას გული გაუტყდა მოქაჩლებულ გორაკების მზერით და ერთ დროს სარკესავით მოეღვარე გულ-მკერდი ხავსით მოიბურა, გახურებულმა მზემ მალე ნახევრად ამოამსო ეს ტბა და სიცხისაგან დანაყულმა ქვეწარმავლებმა კადნიერად შიგ ბანა გაიკეთეს... გენო დონადე სწორედ ამ სოფელელი იყო, რომელსაც ეს ტბა შეეწებდა. პატარაობისას გენოს აგრე რიგათ არ აწუხებდა არც მისი მყრალი სუნი, არც მისი დახვესებული კიდები, არც მისი აშმაკებული წყლა. პირიქით ხშირად კიდევ ერთობოდა ხოლმე ამ ტბით და უფრო მაშინ, როდესაც ბაყაყები საშინელ ყიყინს ასტებდნენ ხოლმე. ტბის კიდებზე

*) ის. „გაგაღი“ № 25.

მდგარი გენო დრო გამოშვებით გადაუშვებდა ხოლმე ვეებერთელა ლოდს, ამღვრებდა უმიმსოთაც ამტუტებულ ტბის წყალს და სიცილით იხოჭებოდა, როდესაც მოყიყინე ბაყაყები მძას ჩაიწყვეტამდენ და სულ განაბულნი, შეშინებული თვალებით ბაიუშით გამოიყურებოდნენ ხოლმე წყლიდან. მაგრამ დრონი იცვალენ, გენო გაიზარდა, დიდხანია მოშორდა თავის სოფელსაც, შეტოვა ცხოვრების მორევეში, განიცადა ყოველივე ავი და კარგი თანამედროვე ცხოვრებისა და... აი აქ მოაგონდა ის მყრალი ტბა, რომელიც ერთ დროს, თუ არ უყვარდა, ზიზღს მაინც არა ჰკერიდა. მოაგონდა იგი ტბა და ძალა უნებურათ შეადრა თავისი საზოგადოების, თავისი წრის, თანამედროვე ცხოვრება ამ ტბის მღორე და მღვრივე წყალს, თავისი ნათესავ-ნაცნობების გულის თქმა—მის დანახვებულ კიდევს. თავისი უსულ-უგულო და ფუყე ტოლ-ამხანაგების მოუშადებლათა და უნიადგოთ ფხორა-ჭიმვა—მშიშარა ბაყაყების უშინარსო კიყინსა. და არც თუ ცდებოდა! იმ თავით ამ თავამდე ისე მოეწყო მისი აღზღის საქმე, რომ ძალაუნებურათ ცხოვრების ცუდ მხარეებს აწყდებოდა. ისეთ წრეში და ხალხში ტრიალებდა რომ ხელის გულივით წინ ეშლებოდა ყველას გულის თქმა, ყველას მისწრაფება, რომელიც მოძმის სიკეთისა და ამალღებისაკენ კი არ იყო მიმართული, არამედ პირათ ინტერესებს ემსახურებოდა და ყველა ერთი მეორის დაჩაგვრა, გაბიაბრუებას ცდილობდა. მართალია დაეაქაცებამდის გულ-აბრეზითა და კრიტიკულის თვლით არ შეუხედავს თავისა და სხვისი ცხოვრებისათვის, მართალია დაეაქაცებამდის არ აწუხებდა თავისი და სხვის სიკლახე, ისე როგორც დახვსებული ტბა არა ჰკერიდა ნამეტან ზიზღს, მაგრამ, როცა კი დაეაქაცდა, როცა კი თავის თავს დაუყენა საკითხი: რა არის კაცი და ან რას უნდა ემსახურებოდესო? გულის ტკივილით გადაწვდა თავის წარსულს და ცრემლებ-მორეულის თვალებით დაიწყო მომავალზე ფიქრი. და აი, დღესაც, როდესაც პირველ გამოღვიძებას, კბუჯურ აღმაფრენას, დადინჯებულმა გენოს გონებამ ცოტა არ იყოს ფრთა შეაკვეცა; დღესაც მეთქი, სრულის გულის ტკივილით მოიგონებს ხოლმე თავისს სიყმაწვილეს და ის ოხერი დახვსებული ტბაც თვლიდან არა შორდება.. ან კი ვის არ ეხსოვება თავისი სიყმაწვილე! გენოსაც ძრიელ კარგათ ახსოვს. ახსოვს, რომ მთელი ორი-სამი წელიწადი ბოჩოლასავით დაათრევდა ვეებერთელა, საბნის ჩითისაგან შეკერილ აბგას. ახსოვს, რომ ამ აბგაში ერთი გატეხილი დაფისა, დაგლეჯილი „როდნოე სლოვას“ და პურის უზარმაზარი ყუის მეტი არა ჰქონდარა ხოლმე. ახლაც კი დაბებრებული აქვს

ხელის თითები და მაშინ ხომ ისე ეწოდა ხოლმე თითის წვერები სახაზავის ცემით, რომ სულ თვალებიდან წინწყლები მოსდიოდა... და ამ წვალებას შემდეგ როგორც იყო ისწავლა ანბანი, ცოტაც წამოიზარდა, ბეჯითობას მოუმატა და ისე სასტიკათ მოაპყრობას აგრეველარ უბედავდენ. მაგრამ რა გამოვიდა! თვით აზრი და დანიშნულება სწავლისა კი ვერ გაეგო და! დიოდა სასწავლებელში მარტო იმიტომ, რომ დედამამა არ გაეჯავრებინა, უფროსები არ გაეგრაზებინა და ხელის თითები არ დაეებრებინა. ეს იყო და ეს მთელი მისი წამქვებელი! ამ შიშმა და ფიქრ ქვეშ ყოფამ მთელი შეიდი რვა წელიწადი იყილა ერთ სამაზრო ქალაქის ერთ-ერთ დაბალ სასწავლებელში. ამასობაში კარგა წამოიზარდა კიდევ. სახეზე ბუსუსები ამოუვიდა, ტანი აჰყარა და ყრმობის ხანას გადადიოდა, მაგრამ მაინც ისეთივე ხეპრე და ოტროველა რჩებოდა. იცოდა და მხოლოდ ლანძღვა-გინება და მუშტის-კრივი, სხვა ამ შეიდ-რვა წელიწადში არა შეეძინარა. რომ გეკითხათ; ვაჟო, აბა რა ისწავლე? ვინ ხარ, სადაური, რა წაგიკითხავს, რა გაგიგონიაო. იგი თუთიყუშივით თუ წამოიძახებდა რალაც უცხო სიტყვებს, მესტიერესავით თუ ჩამოგიყვებოდათ სხვა და სხვა გეოგრაფიულ და ეტნოგრაფიულ სახელებს (ისიც ისე დალაგებით, როგორც სამასწავლებლო წიგნებში სწერია ხოლმე), თორემ მათი მიიშენელობა კი არ ესმოდა. ვინ იყო, სადაური, ჰქონია რაიმე წარსული მის წინაპრებს თუ არა—ეს სულ გაუგებარი კითხვები იყო მისთვის. ახლაც ჭარხალსავით გაწითლდება ხოლმე, როდესაც მოაგონდება თავისი მაშინდელი ასეთი დაქვეითება. მაგრამ რა მარტო თავისი? ასეთები იყვენ ოცი და ორმოცი სხვა მისი ამხანაგებიც და ვინ იცის კიდევ რამდენი დარჩა ისევე უსწავლელი და უსულ-გულო თუთიყუში, თუმცა კი 14—15 წელიწადი სასწავლებელში გაატარეს!... უფიცი, უწრთენელივე დარჩებოდა გენოც, მაგრამ... ბუნებამ თავისი გაიტანა. დაბალ სასწავლებლის გათაგებას შემდეგ გადმოვიდა საშუალო სასწავლებელში, რომელიც დიდ საგუბერნიო ქალაქში იმყოფებოდა.

ქალაქის დაუსტრომელი ცხოვრების ბრალი იყო თუ ახალმა ამხანაგებმა იქონიეს გავლენა, ეს კია, რომ გენოს მალე ცნობის მოყვარეობა აღეძრა, თავმოყვარეობამ დასძლია და ჩაუკერდა თავის ყოფას. „სირცხილია, მხეცი ხომ არა ვარ, ადამიანი ვარო“, გაიფიქრა ერთ დღეს გენომ და ამ პირველი მოსაზრების შემდეგ ათასი მწვავე საკითხავები ქიანქველასავით აერია ტვინში. იმდენათ მწვავე, იმდენათ დაუდგრომელნი იყვენ ეს საკითხავები, რომ გენოს ღლე და ღამე მოსვენებას არ აძლევდენ, მისგან ახსნა-გან-

მარტებას თხოულობდნენ. მაგრამ როგორ განემარტა, როგორ აეხსნა, თითონ არა იცოდა და მისი ამხანაგებიც მასზე ძალიან შორს არ წასულიყვნენ. ახლა კი საესებით იგრძნო გენომ თავისი უძლურება—დამცირება. ცეცხლათ მოედო გულზე დაკარგული დრო, ზიზღით აეცო გული იმ საგნებისადმი, რომელთაც ძალ-ღონე გამოაცალეს, თვალში ჩინი გაუწყალეს და არა „ასწავლეს-რა“. ბოლოს, მისმა სურვილმა აღლო აიღო და დაიწყო სხვა-და-სხვა წიგნების კითხვა. ახლა კი იგრძნო ყველაფერი, მაგრამ ყველას ერთათ შეგნება და გათვალისწინება შეუძლებელი შეიქმნა. გაბრაზდა, გამჭვრეტელოდა გენო დონაძე და გულში დაგუბებული ბოძმა მხამათ გადმოანთხია პირიდან...

მუქათათ ჩაუარა გენოს ცამეტ-თოთხმეტი წლის სწავლამ! რიგიანი მოწმობაც კი არა ჰქონდა, რომ სადმე თავი შეეფარებია და ლუკმა პური ეშოვნა. მაგრამ სამაგიეროდ გული ჰქონდა მდიდარი, აზროვნება გაბრწყინვალებული და თითონ რომ განახლებული იყო გულით, აღფრთოვანებული სულით და მზათაც იყო უკანასკნელი პერანგიც კი გაეხადნა სხვის გულისთვის,—სხვაც ისე ეგონა და ღიმილით შეხვდა ცხოვრების მიერ მისკენ გამოსროლილ უსამართლო ტალღას... გავიდა რამდენიმე წელიწადი, მის აღმაფრენას ფრთები ეკვეცებოდა, პირველი გულუბრყვილო, თითქმის ბავშური გულ-წრფელობა დღითი დღე ეშხამებოდა და მეოცნებე, ცაში მოფრინავი დონაძე ძირს, მიწაზე ეშვებოდა. ცხოვრებასა და მის შვილთ ნელ-ნელა სხვა საზოგადოება და მალე მიხვდა კიდევ ნამდვილ მიზეზებს ჩვენი—კერძოდ ქართველების—ასეთი უშინაარსობისას. აქ კვლავ გაახსენდა თავისი სოფლის დახვეწებული ტბა და სულით და გულით შესძულდა კიდევ იმ ტბის ამამორებელი მიზეზები, მედგრათ შეუდგა თავის თავის უკეთესათ შესწავლას და შემუშავებას...

პირველ ყოვლისა გენომ გადასწყვიტა თავისი სუსტი ძალღონე, სიტყვით იქნებოდა თუ საქმით, შინაურებისათვის პოვნარებინა, მაგრამ როდესაც გროზობით დაუწყეს ყველგან ზომეა, როდესაც ყველა ფულით სწონიდა და კაპუკებისათვის ანდომებინებდნენ მთელ დროს, როდესაც შრომას არ უფასებდნენ და ოდელით მოპოვებულ კაპუკებს მოწყალებასავით მიუბოძებდნენ სოფელს, რომელსაც თვით მახლობელი მეგობრებიც კი ცდილობდნენ დაემცირებინათ, მართა იმიტომ რომ ღარიბი იყო, მაშინ გენო ახლათ მიხვდა იმას, რასაც უნდა იმ თავითვე მიხედრილიყო. მიხვდა, რომ თანამედროვე ცხოვრებაში ყოველივე ფულით იზომება და თუ იძულებული ხარ ფულის გულისთვის იშრომო, თავიც უნდა მოიკა-

ტუნო ფულის პატრონის წინაშე, სულ ერთია შინაური იქნება თუ გარეული იგი, ფულის პატრონი და... ამაზე მეტი უბედურება რაღაა, მერე იქ, სადაც დაჩივდება კი არ შეგიძლია!

ქეთოს შესახებ რაღა გითხრათ? თუ კი ეაყები ჩვენში ბუნებრივად ვერ იზრდებიან, ქალებს რაღა უნდა მოეთხოვოთ? მართალია, ჩვენში ყველა მიხედვრილია, რომ ჩვენ ცხოვრებას ნიერი შეეცვალა, ყველამ იცის, რომ მამა-პაპური „პარალელი-თარალალო“ ელარ გვაცხოვრებს, ოცნება ელარ გამოგვკვებას და უმეცრება ბოლოს მოგვიღებს, მაგრამ თანამედროვე ზენა-ქვენა განთლება მაინც თავისებურათ ატრიალებს ჩვენ ქალებს და მომეტებულ მათგანს ჭკუა უფრო თვალეშა აქვს, ვიდრე თავის ადგილს. ქეთო იმდენათ არ ეკუთნოდა ქართუშუტათა გუნდს და არც ისე ნერვებ აშლილი ქალი იყო, რომ დღეში ცხრაჯერ ისტერიკა მოსელოდა. დაახლოვებით ჰქონდა შეგნებული თავისი მოვალეობაც და გენოს მეტიც არ უნდოდა. გულმა გული იცნო, ღონემ ღონე და ერთ დღეს ჯვარი გადაიწერეს—„მკედარი მკედარს აეკიდაო“, ოხუნჯობდნენ „დარბაისელნი ამა ქვეყნისა“. მაგრამ ის კი დადიწყდათ რომ სხვ მსგავსი მსგავს თუ გაიტანს, თორემ ცოცხალი თავის საყვარელ „მკედარ“ არსებასაც კი მიწაში აკრეფინებს ხოლმე თავსა.

(დასასრული იქნება).

წერილები რედაქციის მიმართ.

კადის № 35 მოთავსებულია კორესპონდენცია ქუთაისის სამეურნეო სკოლის შესახებ, რომელიც ბუკრეშტში მოკლებულია სინამდვილეს. კორესპონდენტი ამბობს: „რასა ჭკუას მათი გენასი, ან პადი, ან სუჟავილე, ან ბოსტანი, ან სეხილია.“ უმატონობა ამაკს ანაფერში ეტყობა, ბნოა—ლო, გენასს რას უწუნებთ, ნეტავი? რამდენიმე შარშანდელი დამენილი გზი დღეს გადარგულია და გახარებული, რომელიც ორ წელში გაი ბუკრეშტის მოიტანს, წლებანდელი დამენილი კიდევ რამდენიმე ათასი მოჩინილია, პადი ძლიერ კარგათ არის მოკლელი. ბატონი მ. კვირკველი, რომელსაც თქვენ ისე ჭკინავთ, დაუდასტოვებელია; გზებს ირგვლივ შევნიერი მტენარე ტუთა შემოაყოლა. დამენილ სეხილებს ყოველ წელიც ას-ასობით ჭუდის და შევნიერი ატმის პადი გააკეთა. თუთუნი წელს თუშტა უამინდობის გამო ჩამოჩნა უკან, მაშნ იმდენი კი არის, რომ მოწაფეებს პრაქტიკა ჰქონდეთ. შარშან კი რამდენიმე ფუთი მოგვივიდა, მაგრამ კიდევ ბარბოტ-მოქმედმა დასწვა, რომელმაც არც მასწავლებლებს და არც მოწაფეებს ანაფერი პადი არა აქვსთ. მეფუტკრე-

ზაც გვარდნით მიდის, მუხოსტელებაც ძლიერ კარგათ, ასე, რომ სხვა რომ არა ვთქვათ რა — შანშინ მარტო 80 — 100 მან. ზამიდორი გაიყიდა და წელს კი ჟერ-ჟერობით 40 — 60 მანეთისა. ზაღვლის, ორანჟერის და ზარნიკების უგარგისობასაც ბრძანებს გარესმოდენი. რადგანაც სკოლას ჟერ-ჟერობით ბევრი ყუბძენი არ მოუდის, ამისათვის ის უიდეულობს იმდენს, რამდენის კეთებაც შეუძლიათ მოწიფეებს ზრატელებთან შესასწავლათ. ორანჟერი სულ შვიდი თვეა რაც გაჰყოფა და ამისათვის ჟერ არაფერი მოეთხოვება. ზარნიკებში კი ეთესა თუთუნის და სხვა ბოსტნეულებს, რომლის გადარგვის შემდეგ ბაღსაც კი ამოვიდა, რითაც მანაც და მანაც არაფერი დაშვებულა, რაც შეესება ხილას საშრობს, ეს ამისთვის იყო უზატრინოთ მიგდებულა, რომ არ გარკად და აღეს კი ბევრათ უკეთეს აკეთის სკოლა. შემდეგ ამბობს: მკურნალს, „ორი უდიდესი სარით ორი ქრევა მიწის მეტი არ დაუმეზავია“, სწორათ არა გარ მიმხვდარი, რატომ აჩვენებ მკითხველს ასეთ სიცრუეს! სამი ქრევა სიმინდი დაიმეზავა ამ ორმა უდიდესმა ხაზმა, ორი ქრევა ბაღსი, ნასკარო ქრევა ბაზა, ნასკარო ქრევა თუთუნის, ორი ქრევა სოია, ერთი ღობილი და რამდენიმე ქრევა სავანასი მიწაც დასხა. მეტს არ ვიცი რას თხოვო მკურნალის ორ უდიდეს ხაზს. დასასრულ ამბობთ, ბნო — ჯო, „მკურნალს აქვს აღებული მექათმობა, რომლის გამოფენასაც მომავალ თვეში აშორებს, და არ ვიცი კი რას ჭყენს, როცა 20 — 30 ქათმის მეტი არა ჭყავს და ისიც ჩვენებურა ქათმის ჯიშისაგან არაფრით განიჭიკავა;“ მართლათაც მკურნალს აქვს აღებული მექათმობა და გამოფენასაც ებიკება, მაგრამ 70 — 100 მდე ქათამი მიჭყავს და მასთან ოთხი ჯიშის: გონისინი, ინგლისური, ადგილობრივი და შერსიული. ბნო — ჯო, როცა ადგილობრივი ქათამი 2 — 2½ გირვანქას იწონის, მაშინ იმის ქათამი 4 — 5 გირვანქამდე იწონის, მაშ კი უოფილა გარჩევა. ამას გარდა დიდი მადლობის ღირსნი არიან ამ სკოლის მოწიფეები მისთვის რომ მთელი წლის განვალბაში თათქმის უსასიდელოთ დაჭყებთან მსურველი სოფელში; ვის ფუტკრის მოვლას ასწავლიან, ვის ვაზის მენას, ვის ღვინის გაკეთებას და ვის რას, რომლითაც ძლიერ უწყობენ ხელს მკურნეობის გავრცელებას ხაზში.

ბ. ჩ — გილი.

თქვენ ზატეკეპულ ჟურნალ „კვალის“ მე 35 №-ში წავიკითხეთ. ბ. ა. ლაშელის წერილი, რომლის შინაარსი სიმახტელს მოკლებულია და გთხოვთ, სიმართლის აღსადგენათ ამ წერილს ადგილი მისცეთ თქვენ ზატეკეპულ ჟურნალ „კვალის“ ს მასლობელ ნომერში.

ბ. ა. ლაშელი, როგორც მის წერილიდან ჩანს, ზესტაურელი არ უნდა იყოს და არც ცოდნის წიგნთ საცდის საქმი, და თუ ცოტადნათ ცოდნის რამ, ალბათ

სიზმარში თუ მოსიზმრებია და არა ცხადიათ, ესეზმარში ერთი არ არის სამკითხველში. ბ. ა. ლაშელი ბრძანებს: — „სამკითხველს კარგები დაითავს არ იკეტება; რადგან გამტეს თავის საქმეების გამო ავიწყდება თურმე; მაგრამ „ზოგი ჭირი მარტულებია, — ბრძანებს ბ. ლაშელი — რომ არ ავიწყდებოდეს, სამკითხველს მუდამ დაეტილი იქნებოდა, რადგან თითონ გამტეს, სამკითხველს ასევე ვერ იხილავთ“. ნეტავ ვიცოდეთ საიდან გამოძიანა ამ გარკის სიცრუე ბ. ლაშელმა. სამკითხველს უოფილის 8 საათიდან სლმას 9 საათამდე ღიაა და მეტე კი იკეტება, გამტესგან კი არა, არამედ ბ. მისა გარქილამისგან, რომელიც ითვლება მეწიგნოსაცავთ. გარდა ამისა ბ. გარქილამს იქვე სამკითხველს გვერდით აქვს წიგნის მდარია, რომელიც უოფელ წუთს აკმ უოფილებს მკითხველების მოთხოვნილებას. სხვა რაც შეესება იმს — თითქმის გამტე მცირე საწვრო გადასასახის ინდიდეს და მეტი კი გამოჭქონდეს, — სიცრუეა. მართლათ იმას ვამდებოთ ჩვენ ჯამაგირს, რადგანაც ერთი კაცი მუდამ საჭიროა მკითხველების სურვილის დასაკმაყოფილებლათ, რომლის ფას სხვები თვეში 10 — 15 მანეთამდე გთხოვდენ და ის კი მის ნასკარასაც არ ღებულობს, გარდა ამისა ჩვენ მისგან დიდათ დაჯალბული ვართ: იმან თავის ფასით გამოუწერა მთელი წლით სამკითხველს „ცნობის ფურცელი“, „Журналъ для всѣхъ“ და „Черн. Вѣстникъ“. ნუ თუ ამას შემდეგ ამ გვარ კაცს, მადლობის მაგიერ საუკედური უნდა?

კანო არდიშვილი.

დ. ზესტაურელი.

„კვალის“ ფოსტა.

აზნ. მიხ. თოფურია: გამოგზავნეთ შირი იმ შირობისა, რომელსაც თქვენ ლაზარაკობთ და წერილიც მაშინ დაიბეჭდება.

ქუთაისის გუბერნიის მებარეშემეთა შირველ ამხანაგობის სარევიზიო კომისიის: არა ერთხელ გამოგვიცხადებია, რომ დაგვიანებულ სახასუნო წერილებს არ ვებეჭდავთ. ბ. ს. პასტაძის წერილის მეტე სამი თვე გვიდა და გვიკვირს რატომ ამდენ ხანს ხმა არ ამიღეთ! გარდა ამისა, წერილს ხელს აწერენ სამი წევრი, მაშინ როდესაც სარევიზიო კომისია შედგება 5 თუ 6 წევრისაგან. ამიტომ თქვენი დასაბეჭდი წერილის ბოლოს უნდა მოგეწიათ: წევრნი სარევიზიო კომისიისა ეს და ეს და არა „სარევიზიო კომისიის“.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ. - წერეთლისა.